

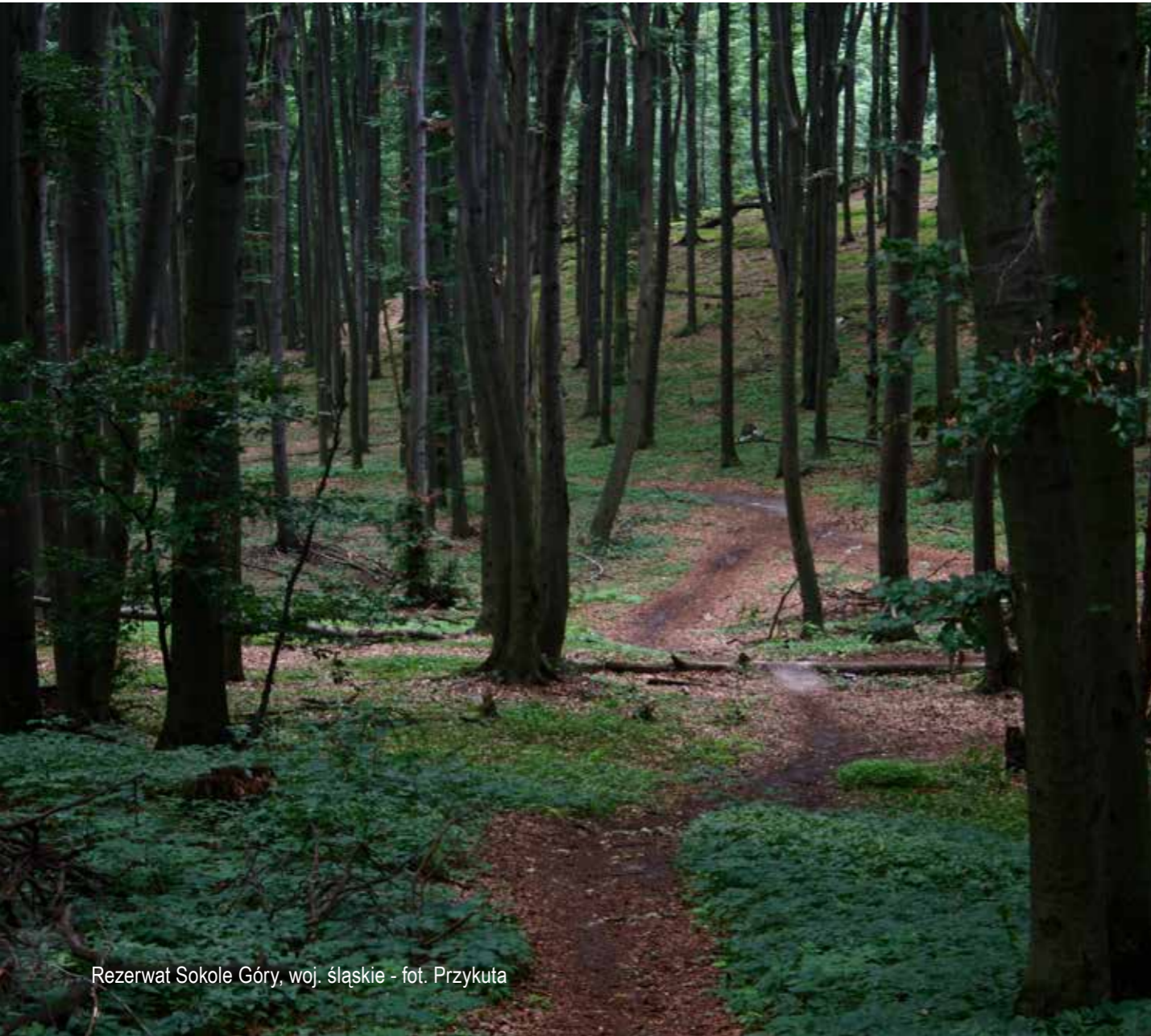
Regionalny Program Operacyjny
Województwa Śląskiego
na lata 2014-2020

Stanowisko Pozarządowych Organizacji Ekologicznych

Polska Zielona Sieć

Katowice - Kraków 2014

Rezerwat Sokole Góry, woj. śląskie - fot. Przykuta

Celem stanowiska jest zapewnienie pełniejszej realizacji zasady zrównoważonego rozwoju w Regionalnym Programie Operacyjnym na lata 2014-2020. Stanowisko wypracowane zostało w oparciu o rekomendacje wypracowane podczas warsztatów dotyczących włączenia pozarządowych organizacji ekologicznych w proces programowania funduszy UE na poziomie regionalnym. Przy opracowaniu stanowiska wykorzystano również wyniki analizy dotyczącej Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007-2013 w aspekcie zrównoważonego rozwoju oraz zawarte w analizie rekomendacje na kolejny okres. Adresatem stanowiska jest odpowiedzialny za przygotowanie RPO Urząd Marszałkowski oraz inni partnerzy zaangażowani w proces programowania - ma ono posłużyć jako punkt wyjściowy do debaty dotyczącej wykorzystania RPO w latach 2014-2020 dla rzeczywistej realizacji zrównoważonego rozwoju regionu.

Koordinowany przez Związek Stowarzyszeń Polska Zielona Sieć proces włączania organizacji ekologicznych w programowanie RPO jest realizowany we wszystkich 16 województwach w ramach projektu „Fundusze Europejskie dla zrównoważonego rozwoju - partycypacja społeczna w programowaniu przyszłego okresu budżetowego po 2013” przy wsparciu Szwajcarii ze środków szwajcarskiego programu współpracy z nowymi krajami członkowskimi Unii Europejskiej.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 Stanowisko Pozarządowych Organizacji Ekologicznych

Organizacje pozarządowe, mając na uwadze trwające prace nad opracowaniem Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 (RPO WŚ), wyrażają swoje stanowisko na temat warunków ramowych, jakie powinny zostać stworzone dla wdrażania środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) i Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) w nowej perspektywie finansowej. Spełnienie warunków wskazanych w niniejszym stanowisku zagwarantuje efektywne wykorzystanie funduszy UE na rzecz zrównoważonego rozwoju województwa, powodując, że przedsięwzięcia wspierane w ramach RPO Województwa Śląskiego będą wychodzić naprzeciw globalnym, regionalnym i lokalnym wyzwaniom środowiskowym, poprawiając jakość środowiska naturalnego regionu, a tym samym jakość życia społeczeństwa. Wdrożenie opracowanych przez nas rekomendacji przyczyni się również do wzrostu transparentności i efektywności wydatkowania środków publicznych, w tym także w wymiarze środowiskowym.

Formułując nasze stanowisko bierzemy pod uwagę aktualne potrzeby i wyzwania związane z efektywnym korzystaniem z zasobów naturalnych, przeciwdziałaniem utracie różnorodności biologicznej i zmianom klimatu oraz adaptacją do tych zmian. Opieramy się na analizach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013 w kluczowych środowiskowo obszarach, alokacji środków i sposobu wdrażania tego Programu, w tym w kontekście zasady zrównoważonego rozwoju. Odnosimy się również do dokumentów, które powstały w trakcie prac nad RPO WŚ.

Stanowisko nasze ma z założenia charakter postulatów dotyczących istotnych środowiskowo kwestii, które naszym zdaniem powinny znaleźć swoje odzwierciedlenie zarówno w zapisach RPO WŚ, jak i przygotowywanym w dalszej kolejności Szczegółowym Opisie Priorytetów, czy też w kryteriach wyboru projektów. W tym kontekście organizacje pozarządowe stwierdzają jak poniżej.

1. Rekomendacje horyzontalne

Niniejsze stanowisko odnosi się do Projektu Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego (RPO WŚ) 2014-2020 w wersji opublikowanej w lutym 2014 r.¹

Projekt Programu zawiera wymaganą przez rozporządzenia na poziomie UE sekcję poświęconą sposobowi realizacji zasad horyzontalnych, w tym zasady zrównoważonego rozwoju. Rozdział ten rozpoczyna się od definicji koncepcji zrównoważonego rozwoju, następnie zaś przedstawiono sposoby na uwzględnienie jej w realizacji RPO WŚ. Bardzo pozytywne i godne poparcia jest wprowadzenie horyzontalnych kryteriów wyboru projektów, które mają służyć premiowaniu projektów przyczyniających się do zrównoważonego rozwoju regionu i dotyczyć będą wszystkich osi priorytetowych. Niestety, projekt RPO WŚ nie wskazuje na konkretne propozycje tego typu kryteriów, dlatego na tym etapie trudno jest ocenić adekwatność ich wyboru. Wskazano jedynie ogólnie obszary tematyczne, których dotyczyć będą kryteria tj. gospodarowanie przestrzenią, energooszczędność (zasobooszczędność), wpływ na różnorodność biologiczną, adaptacja do zmian klimatu, ograniczanie emisji. Dostrzeżono również znaczenie podnoszenia świadomości ekologicznej społeczeństwa jako narzędzia służącego do zapewnienia pozytywnego wpływu realizacji Programu na środowisko.

W sekcji dotyczącej zrównoważonego rozwoju znalazł się krótki akapit wskazujący na korzyści wiążące się ze stosowaniem zielonych zamówień publicznych, czyli wprowadzaniem kryteriów ekologicznych do procedur udzielania zamówień publicznych, jak również stosowaniem rozwiązań uwzględniających cały cykl życia produktów. Nie jest jednak jasne, czy i w jaki sposób te słuszne propozycje znajdują rzeczywiste odzwierciedlenie w zamówieniach publicznych projektów finansowanych ze środków RPO WŚ. Dalszego dopracowania wymagają ponadto zapisy dotyczące wskaźników realizacji celów osi priorytetowych – mogą być one jednym z kluczowych narzędzi monitorowania wpływu RPO WŚ na zrównoważony rozwój regionu.

W podsumowaniu wskazano na znaczenie konsultacji społecznych Programu (również w ramach Strategicznej Oceny Oddziaływania na Środowisko) oraz współpracy z partnerami reprezentującymi instytucje i organizacje zajmujące się ochroną środowiska. Ważne, aby ta współpraca i partnerstwo nie zakończyły się na etapie przygotowania samego RPO WŚ, ale trwały również przez cały okres wdrażania Programu. Dla zapewnienia zgodnego z zasadami zrównoważonego rozwoju wdrażania RPO WŚ kluczowe będzie szczególnie przygotowanie Szczegółowego Opisu Priorytetów oraz jego późniejszych aktualizacji, jak również określenie i zatwierdzenie kryteriów wyboru projektów w poszczególnych osiach priorytetowych i działaniach.

¹ <http://rpo.slaskie.pl/zalaczniki/2014/02/13/1392295916.pdf>

Niestety, przywołane pozytywne (choć dosyć ogólne) zapisy dotyczące sposobu realizacji zasady zrównoważonego rozwoju nie znajdują odzwierciedlenia w planie finansowym RPO WŚ, m.in. w podziale alokacji pomiędzy poszczególne osie priorytetowe. Zwrócić należy uwagę zwłaszcza na zbyt niską alokację – w stosunku do zidentyfikowanych wyzwań – przeznaczoną na oś priorytetową V, obejmującą adaptację do zmian klimatu oraz ochronę środowiska. Alokacja ta jest ponad dwukrotnie niższa niż dla osi priorytetowej VI dedykowanej rozwojowi infrastruktury transportowej (z dominacją transportu drogowego).

Horyzontalny charakter zasady zrównoważonego rozwoju powinien również zaowocować uwzględnieniem kwestii środowiskowych w osiach priorytetowych niezwiązanych bezpośrednio z ochroną środowiska czy klimatu. Szkoda, że w projekcie RPO WŚ nie dostrzeżono potencjału wspierania eko-innowacji w ramach osi priorytetowych dotyczących B+R i przedsiębiorczości. Analogicznie, w osiach priorytetowych finansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego, nie odniesiono się do potencjału kształcenia kadr na potrzeby miejsc pracy związanych z rozwojem „zielonej gospodarki”, na przykład w sektorze energetyki odnawialnej.

Ogólną ocenę projektu RPO dla województwa śląskiego pod kątem zasady zrównoważonego rozwoju utrudnia brak załącznika – wykazu dużych projektów przewidzianych do realizacji w okresie 2014-2020. Lista tego typu projektów powinna zostać jak najszybciej opublikowana, tym bardziej, że będzie ona miała istotne znaczenie dla prawidłowego przeprowadzenia Strategicznej Oceny Oddziaływania Programu na Środowisko.

2. Efektywność energetyczna i OZE

Alokacja ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w RPO WŚ na cel tematyczny 4 *Wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach* wynosi prawie 750 mln euro i stanowi niemal 30% środków tego funduszu, przyznanego na lata 2014-2020 dla województwa śląskiego. Na tle innych województw, województwo śląskie zdecydowało się przeznaczyć dosyć wysoki procent alokacji na ten cel. Organizacje pozarządowe z zadowoleniem przyjmują świadomość władz samorządowych co do korzyści wynikających z budowy gospodarki niskoemisyjnej oraz chęć zainwestowania w ten obszar znacznych środków.

Niestety obraz ten jest mniej korzystny, jeśli przyjrzymy się podziałowi alokacji w ramach celu tematycznego 4 na poszczególne priorytety inwestycyjne. Ponad połowę środków (410 mln euro) konsumuje priorytet 4.5, gdzie dominującym obszarem interwencji będzie transport publiczny. Nie sposób nie docenić znaczenia sprawnego transportu publicznego dla zrównoważonego rozwoju regionu i zmniejszenia emisji CO₂ czy innych zanieczyszczeń powietrza, jednak środki na ten cel powinny pochodzić z alokacji „transportowej” w ramach RPO WŚ. W ramach celu tematycznego 4 priorytetem powinna być przede wszystkim efektywność energetyczna (co jest zgodne z zapisami Umowy Partnerstwa stanowiącej nadrzędny dokument krajowy w systemie funduszy europejskich 2014-2020)², w drugiej zaś kolejności – rozwój produkcji i dystrybucji energii ze źródeł odnawialnych. W obecnym projekcie RPO WŚ brakuje odzwierciedlenia tej hierarchii działań w obrębie celu 4.

Opis działania poświęconego promowaniu efektywności energetycznej i wykorzystania OZE w budynkach mieszkalnych pozostawia niedosyt jeśli chodzi o poziom szczegółowości i precyzję używanej terminologii. Po pierwsze, błędem jest stosowanie terminu „termomodernizacja” – bardziej uniwersalny, stosowany w Umowie Partnerstwa, jest termin „modernizacja energetyczna” („termomodernizacja” sugeruje działania zmierzające do poprawy komfortu cieplnego, z pominięciem działań związanych z oszczędnością energii elektrycznej). Głęboka (kompleksowa) modernizacja energetyczna budynków umożliwi pełniejsze wykorzystanie potencjału oszczędności energii, przekładające się na osiągnięcie planowanej redukcji emisji CO₂ i realizację celów krajowych oraz unijnych w zakresie zmniejszenia zużycia energii.

Na etapie uszczegółowienia Programu przygotowane powinny zostać bardziej konkretne zapisy dające wspólnotom i spółdzielniom mieszkaniowym czy gospodarstwom domowym możliwość skorzystania ze środków UE w celu przeprowadzenia modernizacji energetycznej budynków mieszkalnych. Pośród beneficjentów należy uwzględnić także podmioty realizujące usługi energetyczne (typu ESCO). Obok zapewnienia wystarczającej puli środków, kluczowe jest określenie mechanizmów wsparcia, w tym podjęcie decyzji co do zastosowania instrumentów zwrotnych.

Jak słusznie zauważono w projekcie RPO WŚ, z punktu widzenia potrzeby poprawy jakości powietrza na Śląsku kluczowym wyzwaniem jest jednocześnie walka z tzw. niską emisją zanieczyszczeń, w tym pyłów PM₁₀ i PM_{2,5}. Warto, aby w celu ograniczenia emisji zanieczyszczeń powietrza, wymiana źródła ciepła w danym budynku publicznym czy mieszkalnym realizowana była wraz z jego modernizacją energetyczną, co pozwoli obniżyć zużycie energii, a w konsekwencji wysokość rachunków płaconych przez mieszkańców czy instytucje korzystające z budynku.

Choć województwo śląskie jest wiodącym w kraju producentem energii uzyskiwanej w wyniku spalania węgla kamiennego, w części diagnostycznej dostrzeżono potrzebę i potencjał dla rozwoju odnawialnych źródeł energii (OZE). Co istotne, wskazano

² Umowa Partnerstwa przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 8 stycznia 2014 r., str. 65, http://www.mir.gov.pl/fundusze/Fundusze_Europejskie_2014_2020/Programowanie_2014_2020/Umowa_partnerstwa/Documents/UPRM.pdf

na najbardziej obiecujące źródła energii odnawialnej, w ujęciu terytorialnym (zidentyfikowano powiaty o szczególnie korzystnych warunkach dla rozwoju OZE w oparciu o energię słoneczną, wiatrową czy geotermalną). Dostrzeżono związek pomiędzy zastępowaniem instalacji wykorzystujących paliwa kopalne instalacjami OZE, a poprawą jakości powietrza - co jest kluczowym wyzwaniem dla większości śląskich miast. Opis działania poświęconego produkcji i dystrybucji energii ze źródeł odnawialnych jest jednak, poza tym elementem, bardzo ogólny i wymaga znacznego doprecyzowania na etapie przygotowywania Szczegółowego Opisu Priorytetów.

W ramach priorytetu inwestycyjnego 4.1. *Promowanie produkcji i dystrybucji odnawialnych źródeł energii* szczególny nacisk powinien zostać położony na wsparcie małych instalacji (o mocy do 200 kW). Jest to uzasadnione faktem, że przygotowywany przez rząd nowy system wsparcia OZE (system aukcyjny) zapewni uprzywilejowaną pozycję największym instalacjom OZE. Instalacje małe, które mogą odegrać bardzo ważną rolę w budowie energetyki rozproszonej, zapewniającej poprawę regionalnego i lokalnego bezpieczeństwa energetycznego, powinny być w pierwszej kolejności wspierane ze środków europejskich.

3. Ochrona różnorodności biologicznej, edukacja ekologiczna

Jak słusznie stwierdzono w części diagnostycznej projektu RPO WŚ, województwo śląskie wyróżnia się ponadprzeciętną na tle kraju różnorodnością biologiczną i krajobrazową, mimo równoczesnej obecności obszarów zdegradowanych. Jako wyzwanie dla RPO WŚ określono „ochronę bioróżnorodności regionu, przywrócenie właściwego stanu siedlisk przyrodniczych i gatunków, w tym poprzez rozwój odpowiedniej infrastruktury oraz prowadzenie kampanii informacyjno-edukacyjnych”.

Warto zauważyć, że województwo śląskie jako pierwsze w kraju przyjęło regionalną strategię dotyczącą ochrony różnorodności biologicznej³. Świadczy to pozytywnie o świadomości ekologicznej władz samorządowych. Strategia ta wyznacza cztery cele strategiczne oraz przyporządkowane im kierunki działań, które zostały szczegółowo opisane w dokumencie. Znalazł się tam również rozdział dotyczący źródeł finansowania działań niezbędnych dla ochrony śląskiej przyrody, przy czym jednym ze wskazanych źródeł są środki Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego.

Rezerwat przyrody Łęczok w powiecie raciborskim - fot Małgorzata Miłaszewska

³ Strategia Ochrony Przyrody Województwa Śląskiego, dokument przyjęty uchwałą Sejmiku Województwa Śląskiego z dnia 12 listopada 2012 r., <https://www.slaskie.pl/zalaczniki/2012/11/13/1352796949/1352797020.pdf>

Niestety, środki przeznaczone w projekcie RPO WŚ na priorytet finansowy 6.4 *Ochrona i przywrócenie bioróżnorodności, ochrona i rekultywacja gleby oraz promowanie systemów ochrony ekosystemów w tym programu Natura 2000 oraz zielonej infrastruktury* stanowią jedynie 1,1% alokacji całego Programu (38 mln euro), co stawia pod znakiem zapytania możliwość realizacji kierunków działań określonych w Strategii Ochrony Przyrody Województwa Śląskiego. Alokacja na priorytet finansowy 6.4 powinna w związku z tym zostać zwiększona na etapie opracowywania Szczegółowego Opisu Priorytetów dla RPO WŚ.

Zdefiniowany w RPO WŚ zakres możliwych do sfinansowania działań związanych z ochroną różnorodności biologicznej może być dobrym punktem wyjścia do dalszych prac, jednak z pewnością nie jest wystarczający. Powinien zatem zostać rozszerzony na etapie przygotowywania Szczegółowego Opisu Priorytetów. Aktualnie, Program przewiduje:

- budowę i doposażanie ośrodków prowadzących działalność w zakresie edukacji ekologicznej lub ochrony bioróżnorodności,
- ochronę obszarów nadwodnych wraz ze zrównoważonym wykorzystaniem lokalnych zasobów przyrodniczych,
- budowę i modernizację niezbędnej infrastruktury związanej z ochroną i przywróceniem właściwego stanu siedlisk przyrodniczych i gatunków (również na terenach chronionych).

Powyższe zapisy kładą nadmierny nacisk na działania infrastrukturalne, podczas gdy w ramach RPO WŚ powinna być realizowana w pierwszej kolejności czynna ochrona siedlisk i gatunków przyrodniczych, niekoniecznie związana z budową czy modernizacją jakiegokolwiek infrastruktury. Podobnie jest w przypadku edukacji ekologicznej. RPO WŚ powinien umożliwiać nie tylko budowę i doposażanie ośrodków edukacyjnych, ale przede wszystkim realizację działań edukacyjnych i kampanii informacyjnych dotyczących ochrony przyrody i innych tematów z zakresu edukacji ekologicznej.

Aby środki przeznaczone na czynną ochronę przyrody zostały wykorzystane najbardziej efektywnie, konieczne jest umożliwienie finansowania przygotowania inwentaryzacji przyrodniczych i planów działań ochronnych dla poszczególnych obszarów chronionych, siedlisk, czy gatunków na obszarze województwa. Ponadto, obszarem niedostatecznie dostrzeżonym w poprzednim okresie programowania 2007-2013, który powinien otrzymać wsparcie w nowym Programie, powinna być ochrona i odtwarzanie korytarzy ekologicznych.

Z zadowoleniem należy przyjąć uwzględnienie organizacji pozarządowych spośród katalogu potencjalnych beneficjentów działania dotyczącego ochrony różnorodności biologicznej. Aby NGO mogły rzeczywiście skutecznie skorzystać ze środków RPO WŚ, na etapie przygotowywania Szczegółowego Opisu Priorytetów i kryteriów wyboru projektów należy zadbać o stworzenie im do tego podstawowych warunków, co omówiono w dalszej części stanowiska.

4. Gospodarka wodno-ściekowa, gospodarka odpadami

W projekcie RPO WŚ przewidziano inwestycje w zakresie budowy, rozbudowy i modernizacji zakładów unieszkodliwiania czy odzysku odpadów komunalnych, jak również instalacji zagospodarowania osadów ściekowych. Ponadto przewiduje się finansowanie projektów dotyczących kompleksowego unieszkodliwiania odpadów azbestowych.

W opisie działania dotyczącego gospodarki odpadami komunalnymi zabrakło jednak odniesienia do zapobiegania powstawaniu odpadów, ich ponownego wykorzystania i przygotowania do recyklingu. Tymczasem są to najwyższe i najważniejsze elementy hierarchii postępowania z odpadami, do której przestrzegania zobowiązują zarówno zapisy unijnej ramowej dyrektywy dotyczącej odpadów, jak i zapisy Umowy Partnerstwa. RPO WŚ powinien zagwarantować priorytetowe potraktowanie tych najbardziej pożądanых sposobów postępowania z odpadami. Mechaniczno-biologiczne przetwarzanie czy też spalanie odpadów powinno dotyczyć jedynie niewielkiej ich części, której nie da się poddać recyklingowi. Zwiększenie liczby odpadów poddawanych recyklingowi (wskaźnik w %) powinno być wręcz głównym wskaźnikiem rezultatu dla działania dotyczącego gospodarki odpadami.

Skuteczne wdrożenie nowego systemu gospodarki odpadami w Polsce wymaga wciąż dużych nakładów na edukację społeczeństwa, szczególnie w odniesieniu do uświadomienia potrzeby i prawidłowego sposobu sortowania śmieci. W opisie działania dotyczącego gospodarki odpadami znalazł się – identyczny jak dla innych działań – standardowy zapis wskazujący na możliwość zastosowania cross-financingu (finansowania, w ograniczonym wymiarze, działań typowych dla Europejskiego Funduszu Społecznego). Otwiera to możliwość realizacji działań edukacyjnych jako elementu kompleksowych projektów odpadowych. Zapisy te powinny zostać rozwinięte w Szczegółowym Opisie Priorytetów dla RPO WŚ – edukacja powinna być obligatoryjnym elementem każdego projektu z zakresu gospodarki odpadami. Ponadto, niezbędne jest również umożliwienie realizacji samodzielnych kampanii informacyjno-edukacyjnych dotyczących gospodarki odpadami, skierowanych do mieszkańców Śląska.

W Programie przewiduje się również kontynuację inwestycji na rzecz uporządkowania gospodarki wodno-ściekowej województwa śląskiego. Dobrze, że w opisie tego działania znalazł się zapis wskazujący na możliwość wsparcia budowy systemów indywidualnych oczyszczania ścieków na terenach budowy rozproszonej. W wielu przypadkach może być to bardziej efektywne rozwiązanie niż budowa sieci kanalizacyjnej.

Staw w parku miejskim w Bytomiu. - fot. Yarl

5. Zrównoważony transport

Podobnie jak w poprzednim okresie programowania 2007-2013, projekt nowego RPO WŚ koncentruje się na wsparciu infrastruktury transportu drogowego. Na jej rozwój zarezerwowano 411 mln euro z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, podczas gdy kolej może liczyć jedynie na niecałe 93 mln euro. Prowadzić to będzie do pogłębienia dominacji transportu indywidualnego i samochodu jako środka transportu zarówno pasażerów, jak i towarów, ze wszystkimi tego konsekwencjami dla środowiska i społeczności regionu (zanieczyszczenie powietrza, hałas, kongestia, wypadki drogowe, szybsza degradacja istniejących dróg). RPO WŚ powinien w większym stopniu uwzględnić potrzebę budowy zrównoważonego systemu transportu na Śląsku i odwrócenia obecnego trendu, jakim jest coraz niższy udział i słabsza pozycja transportu zbiorowego.

Na tle innych województw, województwo śląskie może poszczycić się stosunkowo gęstą siecią kolejową, jednak jej stan techniczny jest wysoce niezadowalający. W złym stanie znajduje się ponad połowa linii kolejowych w regionie (dane PKP PLK S.A. przytoczone w części diagnostycznej RPO). Wskazuje to na znaczne potrzeby inwestycyjne w zakresie modernizacji czy rehabilitacji linii kolejowych, które – obok środków z Programu Infrastruktura i Środowisko – powinny w części zostać również sfinansowane w ramach RPO WŚ.

Na poparcie zasługuje natomiast propozycja uwzględnienia w Programie nie tylko zakupu nowego taboru na potrzeby przewozów kolejowych, ale także inwestycji z zakresu modernizacji linii kolejowych o znaczeniu regionalnym. Jak pokazują doświadczenia województw, które zdecydowały się na tego typu projekty już w okresie 2007-2013, inwestycje takie pozwalają na istotną poprawę oferty przewozowej w skali regionu. Projekt Programu zawiera jednak bardzo zdawkowe informacje na temat planów województwa w odniesieniu do inwestycji w modernizację linii kolejowych o znaczeniu regionalnym. W Programie nie wskazano kluczowych projektów przewidzianych do realizacji w latach 2014-2020 ani nawet kierunkowych kryteriów identyfikacji takich projektów.

Na poparcie zasługują także zawarte w projekcie RPO WŚ propozycje wsparcia transportu miejskiego i zrównoważonej mobilności miejskiej. Jednocześnie należy ponownie podkreślić, że działania te nie powinny odbywać się kosztem wysokości alokacji dla kluczowych obszarów związanych z budową gospodarki niskoemisyjnej, takich jak odnawialne źródła energii i efektywność energetyczna.

pozytywnie należy ocenić uwzględnienie w projekcie RPO następujących działań wspierających zrównoważoną mobilność:

- budowy i przebudowy liniowej i punktowej infrastruktury, takiej jak zintegrowane centra przesiadkowe, drogi rowerowe, parkingi park&ride oraz bike&ride,
- zakupu taboru autobusowego i tramwajowego na potrzeby transportu publicznego,
- wdrażania Inteligentnych Systemów Transportowych (ITS).

Działania infrastrukturalne w zakresie zrównoważonego transportu powinny być skoordynowane z działaniami organizacyjnymi promującymi zrównoważoną mobilność, włącznie z ograniczaniem i uspokajaniem ruchu samochodowego w centrach miast. Tylko w ten sposób inwestycje w transport miejski przyczynią się do ograniczenia emisji CO₂ i innych zanieczyszczeń powietrza, pozwalając równocześnie na poprawę jakości życia w miastach i ich obszarach funkcjonalnych.

6. Środki i działania dostępne dla organizacji pozarządowych

Organizacje pozarządowe powinny być traktowane jako równoprawny beneficjent funduszy europejskich w ramach RPO WŚ. NGO posiadają unikalną wiedzę i doświadczenie w obszarach takich jak ochrona przyrody, edukacja ekologiczna i innych. Niestety, niedostateczna możliwość finansowania kosztów zarządzania projektami jest często barierą uniemożliwiającą aplikowanie o środki. Nie należy zapominać, że mimo zaangażowania wolontariuszy i braku nastawienia na zysk, organizacje pozarządowe ponoszą pełną gamę kosztów administracyjnych związanych z realizacją projektów europejskich.

Spośród kluczowych rozwiązań o charakterze finansowym dla organizacji pozarządowych, jako beneficjentów środków europejskich, które powinny zostać umożliwione w ramach RPO WŚ należy wymienić:

- umożliwienie prefinansowania (zaliczkowania) projektów,
- zapewnienie systemowego (niemal automatycznego) dofinansowania wkładu własnego ze środków Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- dopuszczanie większej różnorodności źródeł i form zapewnienia wkładu własnego do projektów,
- unikanie poddawania organizacji pozarządowych bardziej rygorystycznym wymogom formalnym niż tym, które dotyczą pozostałych beneficjentów Programu (np. konieczność przedstawiania różnego typu zaświadczeń),
- zapewnienie bezpłatnego i łatwo dostępnego doradztwa w przygotowaniu i rozliczaniu projektów, w tym umożliwienie wstępnej konsultacji przygotowywanych wniosków o płatność,
- szybsze rozliczanie projektów, co pozwoli uniknąć trudności z utrzymaniem płynności finansowej przez organizacje pozarządowe.

Istotną kwestią jest ponadto zapewnienie jawności i obiektywności procedur konkursowych, w tym publikacji wyników oceny formalnej i merytorycznej wraz ze szczegółową punktacją. Wymogi przejrzystości muszą dotyczyć w równym stopniu naboru ekspertów oceniających wnioski o dofinansowanie.

Korzystną formą realizacji projektów może być partnerstwo między administracją a organizacjami pozarządowymi – konieczna jest aktywna postawa obu stron, aby częściej dochodziło ono do skutku. Zachętą do takich działań może być zapewnienie dodatkowych punktów dla projektów realizowanych w partnerstwie w ramach procedur konkursowych.

Rezerwat Sokole Góry, woj. śląskie - fot. Przykuta

7. Podsumowanie

Projekt RPO WŚ zawiera szereg cennych zapisów i deklaracji dotyczących zrównoważonego rozwoju, które jednak w niezadowalającym stopniu przekładają się na propozycję podziału środków unijnych pomiędzy poszczególne obszary tematyczne. W ramach zapisów Programu dominująca jest rola wsparcia dla transportu drogowego przy stosunkowo niewielkiej alokacji na oś priorytetową poświęconą ochronie środowiska. Znaczącego doprecyzowania wymaga ponadto szereg kluczowych kwestii związanych z wdrażaniem projektów, co umożliwi szerokiemu gronu beneficjentów realizację ważnych działań przyczyniających się do zrównoważonego rozwoju regionu.

Kwestią szczególnej wagi jest korekta podziału alokacji środków przeznaczonych na poszczególne priorytety inwestycyjne w ramach Programu. W szczególności, konieczne wydaje się:

- przesunięcie części środków przeznaczonych na transport drogowy na modernizację będących w złym stanie technicznym linii kolejowych i zakup taboru na potrzeby kolejowych przewozów pasażerskich w regionie,
- zwiększenie alokacji środków przeznaczonych na efektywność energetyczną i odnawialne źródła energii,
- zwiększenie alokacji środków przeznaczonych na ochronę bioróżnorodności i edukację ekologiczną.

Równie istotne jest zapewnienie, że z dostępnych środków będzie mogło korzystać szerokie grono beneficjentów, bez nadmiernej uprzywilejowania instytucji samorządowych. Dotyczy to m.in. poprawy efektywności energetycznej w budynkach mieszkalnych czy projektów z zakresu ochrony przyrody i edukacji ekologicznej, realizowanych przez organizacje pozarządowe. Dostępność środków zależy nie tylko od zarezerwowanej alokacji, ale także od warunków finansowania, realizacji i rozliczania projektów.

Zawarte w niniejszym stanowisku rekomendacje stanowią punkt wyjścia do dalszej dyskusji nad ostatecznym kształtem RPO WŚ, jak również Szczegółowym Opisem Priorytetów, gdzie zostanie rozstrzygnięte wiele istotnych kwestii dotyczących alokacji, formy czy warunków wsparcia projektów ze środków UE. Liczymy na możliwość aktywnego włączenia pozarządowych organizacji ekologicznych w prace nad ostateczną wersją Programu oraz dokumentami pomocniczymi, jak również udziału w pracach Komitetu Monitorującego wdrażanie przedmiotowego Programu.

Lista organizacji popierających stanowisko:

1. Szymon Liszka, Prezes Zarządu, Fundacja na rzecz Efektywnego Wykorzystania Energii, ul. Rymera 3/4, 40-048 Katowice
2. Radosław Ślusarczyk, Prezes, Stowarzyszenie Pracownia na rzecz Wszystkich Istot, ul. Jasna 17, 43-360 Bystra
3. Agnieszka Kominek, Prezes Zarządu, Stowarzyszenie „EcoTerra”, ul. Niedurnego 38b/47, 41-709 Ruda Śląska
4. Wojciech Owczarz, Prezes, Fundacja Ekologiczna ARKA, ul. Walecznych 23, 43-344 Bielsko-Biała
5. Maria Orłowska, Członek Zarządu, Fundacja Piaskowy Smok, ul. Mariacka 37/2, 40-014 Katowice
6. Magdalena Dul-Komosińska, Dyrektor Naczelny Zarządu, Fundacja WWF Polska, ul. Wiśniowa 38, 02-520 Warszawa
7. Robert Cyglicki, Dyrektor Programowy, Fundacja Greenpeace Polska, ul. Lirowa 13, 02-387 Warszawa
8. Marcin Stoczkiewicz, Członek Zarządu, Fundacja ClientEarth Poland, Al. Ujazdowskie 39/4, 00-540 Warszawa
9. Piotr Rymarowicz, Prezes, Towarzystwo na rzecz Ziemi, ul. Leszczyńskiej 7, 32-600 Oświęcim
10. Joanna Mieszkowicz, Prezeska, Fundacja Aeris Futuro, Krowoderska 11/8, 31-141 Kraków
11. Ewa Romanow-Pękal, Stowarzyszenie Eko-Inicjatywa, ul. Miłosna 1, 82-500 Kwidzyn
12. Jacek Engel, Prezes Zarządu, Fundacja Greenmind, ul. Kaleńska 7/33, 04-367 Warszawa
13. Radosław Gawlik, Prezes Zarządu, Stowarzyszenie Ekologiczne EKO-UNIA, ul. Białokörnacza 26, 50-134 Wrocław
14. Tomasz Włoszczowski, Prezes Zarządu, Społeczny Instytut Ekologiczny, ul. Raszyńska 32/44, 02-026 Warszawa
15. Zbigniew Szcześniak, Prezes Zarządu, Stowarzyszenie Tilia, ul. Przysiecka 13, 87-100 Toruń
16. Piotr Znaniński, Prezes Zarządu, Stowarzyszenie na rzecz Ekorozwoju „Agro-group”, ul. Ciepła 19a, 15-472 Białystok
17. Krzysztof Smolnicki, Prezes Zarządu, Fundacja Ekorozwoju FER, ul. Białokörnacza 26, 50-132 Wrocław
18. Krzysztof Górczyca, Prezes Zarządu, Towarzystwo dla Natury i Człowieka, ul. Głębocka 8a, 20-612 Lublin
19. Jakub Szumin, Prezes Zarządu, Federacja Zielonych Gaja, ul. 5 Lipca 45, 70-374 Szczecin
20. Karolina Baranowska, Wiceprezeska Zarządu, Stowarzyszenie Ośrodek Działań Ekologicznych „Źródła”, ul. Zielona 27, 90-602 Łódź
21. Katarzyna Ruszała, Prezeska Zarządu, Stowarzyszenie EKOSKOP, ul. Strzelnicza 15/9, 35-103 Rzeszów
22. Joanna Furmaga, Prezeska Zarządu, Związek Stowarzyszeń ‘Polska Zielona Sieć’, ul. Sławkowska 12, 31-014 Kraków

Katowice-Kraków, marzec 2014
Opracowanie: Przemysław Kalinka
Korekta i redakcja: Anna Krawczyk

Copyright © Polska Zielona Sieć 2014
Cytowanie oraz wykorzystanie danych empirycznych jest dozwolone za podaniem źródła.

Niniejsza publikacja została wydana na papierze ekologicznym Cyclus Print, wyprodukowanym w 100% z makulatury, bez użycia chloru ani innych szkodliwych chemikaliów wybielających, z dbałością o niskie zużycie wody.

skład i druk: Wydawnictwo MIP Proxima Corp, Kraków, marzec 2014

Nakład: 50 egz.

Związek Stowarzyszeń **Polska Zielona Sieć**

jest ogólnopolską organizacją pożytku publicznego
zrzeszającą organizacje ekologiczne działające w największych miastach Polski.

Naszym celem jest rozwój w zgodzie z naturą.
Budujemy obywatelskie poparcie dla zrównoważonego rozwoju.

Tworzymy mechanizmy społecznej kontroli wydatkowania publicznych funduszy.
Monitorujemy wydatkowanie funduszy europejskich pod kątem oddziaływania na środowisko i rozwój poszczególnych sektorów gospodarki - transportu, energetyki, gospodarki odpadami, gospodarki wodnej.

Promujemy odpowiedzialne zachowania konsumenckie poprzez zwiększenie wpływu konsumentów na jakość produktów oraz politykę globalnych korporacji.

Wspieramy zrównoważony rozwój krajów Globalnego Południa oraz społeczeństwo obywatelskie w Europie Wschodniej.

Aktywnie działamy dla Natury, Człowieka i Rozwoju.

Główne programy Polskiej Zielonej Sieci to:

Kampania Kupuj odpowiedzialnie! www.ekonsument.pl
Akcja dla Globalnego Południa www.globalnepoludnie.pl
Program Dla klimatu www.dlaklimatu.pl
Fundusze dla zrównoważonego rozwoju www.ekoprojekty.pl
Zielone partnerstwo w Europie Wschodniej www.zielonasiec.pl

Wiele z naszych działań opiera się na aktywności organizacji regionalnych, które wspierają inicjatywy obywatelskie na rzecz ochrony środowiska. Współpracujemy również z organizacjami krajowymi i międzynarodowymi.

Organizacje członkowskie PZS:

- Federacja Zielonych „Gaja” / Szczecin
- Fundacja Biblioteka Ekologiczna / Poznań
- Fundacja Ekorozwoju / Wrocław
- Ośrodek Działań Ekologicznych „Źródła” / Łódź
- Społeczny Instytut Ekologiczny / Warszawa
- Stowarzyszenie „Ekoskop” / Rzeszów
- Stowarzyszenie Ekologiczno-Kulturalne Klub Gaja / Bielsko-Biała/Wilkowice
- Stowarzyszenie na rzecz Ekorozwoju „Agro-Group” / Białystok
- Stowarzyszenie Eko-Inicjatywa/ Kwidzyn
- Stowarzyszenie „Tilia”/ Toruń
- Towarzystwo dla Natury i Człowieka / Lublin

Polska Zielona Sieć jest członkiem międzynarodowych sieci NGOs:
CEE Bankwatch Network, SFTEAM, Clean Clothes Campaign.

jak również krajowych sieci organizacji pozarządowych:

OFOP, Grupy Zagranica, Koalicji Sprawiedliwego Handlu, Koalicji Klimatycznej, Koalicji Polskich POE na rzecz Funduszy UE oraz Koalicji Clean Clothes Polska.

Więcej informacji na: www.zielonasiec.pl

ul. Sławkowska 12, 31-014 Kraków
tel./fax: +48 12 431 28 08
e-mail: info@zielonasiec.pl